

UDK 37

ISSN 0353 - 7129

НОРМА

*часопис за теорију и праксу
васпитања и образовања*

1/2021

Н БР. 1 ГОД. XXVI Стр. 1-123 Сомбор 2021 Јун

Педагошки факултет у Сомбору

Универзитет у Новом Саду
Педагошки факултет у Сомбору

UDK 37

ISSN 0353-7129

НОРМА

ЧАСОПИС ЗА ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ
ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА

XXVI – 1/2021

Сомбор, 2021.

НОРМА

Часопис за теорију и праксу васпитања и образовања

ISSN 0353-7129

UDK 37

Издавач

Педагошки факултет у Сомбору

За издавача

Проф. др Жељко Вучковић, декан

Главни и одговорни уредник

Проф. др Гордана Рудић

Главни и одговорни уредник издавачке делатности

Проф. др Михаел Антоловић

Адреса редакције

Педагошки факултет Сомбор

25000 Сомбор

Подгоричка 4

Тел.: (025) 412-030, 460-595

Факс: (025) 416-461

e-mail: norma@pef.uns.ac.rs

Жиро рачун: 46300-603-0-2002047

Часопис излази два пута годишње у тиражу од 100 примерака.
Радови се рецензирају и категоришу. Рукописи се не враћају.

Штампа

САЈНОС доо, Нови Сад

Секретар редакције

МА Данка Ивошевић, асист.

Технички уредник

Ален Милошевић

Преводац за енглески језик

Боривоје Петровић

Часопис је насловљен по *Норми*, првој школи за учитеље, основаној у Сомбору 1778. године.

Решењем Министарства за информације Републике Србије, бр. 632-1215/94-03

од 16. 01. 1995. часопис Норма је регистрован под бројем 1844.

Издавање часописа Норма финансијски је подржало

Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

САДРЖАЈ

IN MEMORIAM

Михаел Антоловић, Миона Илић

*Др Станислав Кнежевић (1955–2020) – виолиниста, етномузиколог,
градитељ гудачких инструмената..... 9*

САВРЕМЕНА ШКОЛА

Snežana Štrangarić

Školsko znanje i skriveni kurikulum – sociološka perspektiva..... 15

МЕТОДИКА НАСТАВЕ

Nena A. Vasojević, Ivana Vučetić, Snežana Kirin

*Profili nastavnika osnovnih škola u Srbiji prema opredeljenju
za nastavni model tokom pandemije COVID-19..... 27*

Јована Милошевић

*Традиционална народна кола у настави
музичке културе за млађи школски узраст..... 39*

Дафина Градиншћак, Наташа Бранковић, Гордана Козодеровић

Учење засновано на баштованству..... 53

Lana Tomčić

*Značaj uvažavanja stilova učenja u nastavnom procesu
– primer Kolbovog modela iskustvenog učenja..... 67*

ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Јелена Врућинић, Весела Миланков, Ивана Матић,

Сташа Ивезић, Милица Стелкић

*Сложеност реченичне структуре на
нематерњем језику код билингвалне деце..... 81*

Ивана Живанчев

Есеји Светлане Велмар-Јанковић о Милошу Црњанском 97

ПРИКАЗИ

Марина Семиз

Прилог стручном и научном стваралаштву практичара 109

Недељко М. Милановић

Васпитање родитеља за одговорно родитељство 113

CONTENTS

IN MEMORIAM

- Mihael Antolović, Miona Ilić**
*Dr Stanislav Knežević (1955–2020) - violinist, ethnomusicologist,
builder of string instruments.....* 9

CONTEMPORARY SCHOOL

- Snežana Štrangarić**
School knowledge and hidden curriculum – a sociological perspective..... 15

TEACHING METHODOLOGIES

- Nena Vasojević, Ivana Vučetić, Snežana Kirin**
*The Serbian primary school teachers' profiles regarding the preference
for a teaching model during the COVID-19 pandemics.....* 27
- Jovana Milošević**
*Traditional folk dances in the teaching
of music culture for younger school age.....* 39
- Dafina Gradinščak, Nataša Branković, Gordana Kozoderović**
Gardening-based learning..... 53
- Lana Tomčić**
*The importance of respecting the learning styles in the teaching process – an
example of Kolb's model of experiential learning.....* 67

LANGUAGE AND LITERATURE

- Jelena Vručinić, Vesela Milankov, Ivana Matić, Staša Ivezić, Milica Stelkić**
Complexity of syntactic structure in non-native language in bilingual children..... 81
- Ivana Živančev**
Svetlana Velmar-Janković's essays about Miloš Crnjanski..... 97

REVIEWS

Marina Semiz

Contribution to the professional and scientific creation of practitioners..... 109

Nedeljko Milanović

Education of parents for responsible parenting..... 113

МЕТОДИКА НАСТАВЕ

NENA A. VASOJEVIĆ¹

IVANA VUČETIĆ

SNEŽANA KIRIN

Inovacioni centar

Mašinskog fakulteta u Beogradu

ORIGINALNI NAUČNI ČLANAK

UDK: 37.013.31:37.018.43]:

373.3-051(497.11)

BIBLID: 0353-7129, 26(2021)1, p.27-38

PROFILI NASTAVNIKA OSNOVNIH ŠKOLA U SRBIJI PREMA OPREDELJENJU ZA NASTAVNI MODEL TOKOM PANDEMIJE COVID-19²

Rezime: Kvalitet nastavnog procesa u velikoj meri zavisi od nastavnika i njihovih kvalifikacija – uloga nastavnika je veoma značajna za uspešnu implementaciju novih nastavnih metoda. Ovaj rad je deo kvantitativne studije ispitivanja iskustva nastavnika osnovnih škola u Srbiji o radu u modelu *onlajn* nastave realizovanom tokom pandemije COVID-19, u poređenju sa tradicionalnim modelom nastave. Cilj rada je da se na osnovu iskaza i stavova nastavnika sagleda i definiše profil nastavnika u odnosu na izbor nastavnog modela koji im više odgovara za rad: profil nastavnika koji preferiraju isključivo tradicionalni model nastave i profil nastavnika koji preferiraju *onlajn* model nastave ili ne prave razliku u radu između ova dva nastavna modela. Pretpostavka je bila da će nastavnici koji imaju manje godina radnog staža, više stručnog usavršavanja i viši stepen obrazovanja preferirati *onlajn* model nastave. Za potrebe istraživanja konstruisan je *onlajn* upitnik iz dva dela. Prvi deo upitnika odnosio se na socio-demografske podatke, a drugi na karakteristike nastavnog procesa u zavisnosti od primenjenog modela. Za procenu uticaj prethodnih obuka na izbor preferiranog modela nastave korišćen je t-test nezavisnih uzoraka. Istraživanje je sprovedeno tokom januara i februara 2021. godine. Uzorak istraživanja činilo je 609 predmetnih nastavnika. Rezultati istraživanja pokazuju da izbor tradicionalnog ili *onlajn* nastavnog modela zavisi od toga koliko se nastavnik oseća kompetentnim za izvođenje *onlajn* nastave i od dužine trajanja prethodne obuke u okviru redovnog stručnog usavršavanja iz oblasti IKT-a. Rezultati istraživanja samo su delimično potvrdili početnu pretpostavku.

Ključne reči: tradicionalna nastava, *onlajn* nastava, profil nastavnika, kompetencije, COVID-19

---

¹ nenavasojevic@hotmail.com, nvasojevic@mas.bg.ac.rs

² Studija je realizovana uz podršku Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, prema Sporazumu o realizaciji i finansiranju naučno-istraživačkog rada NIO za 2021. godinu.

Uvod

Ovaj rad je deo šire kvantitativne studije koja se bavi ispitivanjem iskustva nastavnika osnovnih škola u Srbiji tokom realizovanja *onlajn* nastave u periodu pandemije COVID-19, u poređenju sa tradicionalnim modelom nastave. U ovom radu biće prikazani rezultati istraživanja koji uključuju prikaz i interpretaciju stavova predmetnih nastavnika.

Proglašenjem vanrednog stanja usled pandemije COVID-19³ obrazovni sistem u Srbiji prvi put se našao pred izazovom da celokupni obrazovni sistem („full-time“) bude preorijentisan na *onlajn* učenje na daljinu. Ovaj nastavni model razvijen je za kratko vreme i u početku se sprovodio sa ograničenim resursima (Vasojević i sar., 2020). Uvedeni *onlajn* nastavni model zasnivao se na upotrebi različitih veb-platformi (od eng. „World Wide Web“ ili samo veb), kojima su učenici i nastavnici mogli besplatno da pristupe. Autori relevantnih naučnih izvora posebno ističu značaj metodološke pripreme pedagoga, koja u velikoj meri može uticati na efikasnost obrazovnog procesa tokom digitalizovanja nastave (Pavlović i sar., 2021).

Promene sa kojima se, usled prelaska na *onlajn* nastavu, suočavaju kako obrazovne institucije, tako i sami nastavnici, zahtevaju posebnu spremnost nastavnika i razvijanje sposobnosti kako bi se što uspešnije prilagodili novom načinu izvođenja nastave. Vaspitno-obrazovna uloga nastavnika u savremenoj nastavi je sve složenija i značajnija. Nastavnik ima obavezu da u svom radu prati promene u cilju unapređivanja i osavremenjivanja nastavnog procesa i podrške aktivnosti učenika.

PROMENA ULOGE NASTAVNIKA U SKLADU SA DRUŠTVENIM RAZVOJEM

Razvoj tradicionalne škole trajao je nekoliko vekova. Sa razvojem društva menjala su se i obrazovne institucije. Uloga nastavnika u tradicionalnoj školi zasniva se na prenošenju znanja, kontroli i proceni usvojenih znanja i postavljanju jasnih granica u ponašanju učenika u razredu (Lasić, 2015). Njegova uloga kao posrednika između nastavnih sadržaja i učenika je svedena na aktivnosti koje se najčešće sprovode kroz verbalnu komunikaciju. Uvođenjem novih tehnologija u nastavu menja se dinamika nastavnog procesa i beleže mnoge prednosti. Nastavni sadržaj predstavljen na ovaj način podstiče učenike da aktivno učestvuju u nastavi, čime se uvećava verovatnoća da će naučen sadržaj biti trajno zapamćen i efektivno primenjen u budućnosti, odnosno obezbeđuje bolje funkcionalno znanje (Wang, 2011; Maksimović i Osmanović, 2018).

Za razliku od tradicionalne nastave koja više računa vodi o nastavnom gradivu nego o učeniku i načinu usvajanja tog gradiva, savremena škola „zahteva“

³ Odlukom Vlade RS dana 15.3.2020. godine stupila je na snagu *Odluka o obustavi izvođenja nastave u visokoškolskim ustanovama (Službeni glasnik RS, br. 30/2020)*. Učenici su novu školsku godinu (2020/21) započeli u školi, kroz neposredan obrazovno-vaspitni rad. Međutim, loša epidemiološka situacija zahtevala je primenu oba modela.

diferencijaciju nastave i individualizaciju vaspitno-obrazovnog rada kako bi se što uspešnije realizovali ciljevi društva (Šejtanić, 2009). I pored ubrzanog menjanja društva, u školama se uglavnom insistira na gotovim znanjima i verbalizovanom učenju, što za današnje vreme nije dovoljno, već je neophodno razvijati opšte (ključne) kompetencije (Zobenica i Stipančević, 2018: 109). U praksi nastavnici teško prihvataju promene, nova pedagoška saznanja i tehničko-didaktičke modele. Nerazumevanjem potrebe za prilagođavanjem savremenom društvenom diskursu, vaspitno-obrazovne institucije insistiraju da se stvari rade na stare proverene načine (pravilo „dobre prakse“) (Zobenica i Stipančević, 2018). Da bi se obrazovni sistem modernizovao i pratio savremene društvene tokove, koji uključuju rasprostranjenu upotrebu informaciono-komunikacionih tehnologija, mora se menjati praksa unutar obrazovnih institucija, što podrazumeva i promenu uloge nastavnika i zahteva razvoj novih kompetencija (Al-Ababneh & Alrhaimi, 2020).

Nekada se mislilo da ubrzan razvoj tehnologije i nauke i primena savremenih informaciono-komunikacionih tehnologija ugrožava poziciju nastavnika. Rezultati relevantnih pedagoških i psiholoških istraživanja tvrde suprotno. Ističu se stavovi da je nastavnik ključni nosilac globalnih promena (Ivić i saradnici, 2001), u centru obrazovne reforme, i da je neophodna rekonstrukcija njegove dosadašnje uloge, koja podrazumeva uključivanje u savremene tokove i sticanje odgovarajućih znanja i sposobnosti (Zobenica i Stipančević, 2018). Nova uloga nastavnika podrazumeva više segmenata: pedagoški, socijalni, menadžerski i tehnički (Florence et al., 2019).

Danas nastavnik nije samo predavač i evulator, već i *planer, istraživač, organizator, vodič, inovator, programer, vaspitač*. Pojava novih nastavnih modela (pre svega *onlajn* modela) i promena uloge nastavnika zahtevaju određene kompetencije i sposobnosti za izvođenje nastave u novim uslovima.

Podučavanje u tradicionalnom i *onlajn* kontekstu, iako slični procesi, poseduju i određene specifičnosti po kojima se razlikuju. Dosadašnje studije pokazuju da je, kao i u tradicionalnoj školi, uloga nastavnika od presudnog značaja za kvalitet *onlajn* nastave (Sun & Chen, 2016). Zbog toga je važno da nastavnici budu osposobljeni da uspešno prilagode način predavanja i pedagoške tehnike tradicionalne nastave *onlajn* nastavi. Da bi uspešno integrisali digitalne tehnologije u nastavni proces, nastavnici moraju dobro da vladaju veštinama u oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija (Suárez-Rodríguez, et al., 2018). Kao jedan od važnih preduslova uspešne implementacije inovacija u nastavu i primene novih didaktičkih metoda, ističe se kontinuirana obuka nastavnog kadra u oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija (Sharif, Marouf, et al., 2004).

Studije koje se bave poređenjem učinka *onlajn* učenja i tradicionalne nastave pokazuju da *onlajn* nastava može biti podjednako uspešna kao tradicionalna nastava ukoliko se koriste odgovarajući nastavni metodi i tehnologije (Ristić i Mandić, 2017; Vučetić i sar., 2020). Takođe, pokazalo se i da uspešnost implementacije IKT-a u praksi zavisi od pola, starosti, nivoa obrazovanja nastavnika i mogućnosti funkcionalne

primene, ali prethodne studije nisu podrobno razmatrale uticaj ovih faktora na obuku nastavnika (Almerich, et al., 2011).

Cilj ovog rada je da se na osnovu iskaza i stavova nastavnika sagleda i definiše profil nastavnika kojima za rad odgovara isključivo tradicionalni model nastave, i profil nastavnika koji preferiraju *onlajn* nastavni model ili ne prave razliku u radu između ova dva nastavna modela. Predmet istraživanja su iskustva nastavnika osnovnih škola u Srbiji o radu u modelu *onlajn* nastave, realizovanom u periodu pandemije COVID-19, u poređenju sa tradicionalnim modelom nastave.

METOD ISTRAŽIVANJA I IZVORI PODATAKA

Za potrebe ovog empirijskog istraživanja konstruisan je instrument za ispitivanje stavova nastavnika u skladu sa definisanim ciljevima i zadacima istraživanja. Upitnik se sastojao od 12 pitanja, koja su se odnosila na socio-ekonomske faktore i 16 pitanja kojim su ispitivana iskustava i stavovi nastavnika o organizaciji nastave u *onlajn* i tradicionalnom modelu nastave.

Opis uzorka

U istraživanju je učestvovalo 609 nastavnika predmetne nastave iz različitih gradova u Srbiji⁴. S obzirom na pol, uzorak nije bio ujednačen (24,5% ispitanika muškog pola i 75,5% ispitanika ženskog pola). Posmatrano prema godinama radnog staža, najbrojniji su bili nastavnici koji imaju od 11 do 20 godina radnog staža (41,5%), a potom nastavnici koji imaju do 10 godina radnog staža (31%). Najveći broj nastavnika koji su učestvovali u istraživanju radio je u gradsko-prigradskim školama (66,4%). Posmatrano prema naučnim oblastima u kojima su se obrazovali i koje predaju u školi, 47% ispitanika pripada prirodno-matematičkim naukama (Tabela br. 1).

Tabela 1. Karakteristike ispitanika

Pol	N	%
Muški	149	24,5
Ženski	460	75,5
Σ	609	100.0
Godine radnog staža	N	%
do 10	193	31,7
11–20	253	41,5
21–30	120	19,7
preko 30	43	7,1
Σ	609	100.0
Obrazovanje	N	%

Viša škola	32	5,3
Akadske studije	299	49,1
Master	269	44,2
Doktorske	9	1,5
Σ	609	100,0
Naučna oblast	N	%
Prirodno-matematičke	286	47
Društveno-humanističke	226	37,1
Umetnost	61	10
Sport	36	5,9
Σ	609	100
Sredina u kojoj se nalazi škola	Σ	%
Blizina centra grada	213	35
Širi centar grada	126	20,7
Prigradski urbanizovani deo	65	10,7
Prigradski seoski deo	36	5,9
Seoska sredina	169	27,8
Σ	609	100

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

S obzirom na definisan cilj i predmet istraživanja, nastavnike smo posmatrali kao dve grupe formirane prema varijabli – *koji model nastave Vam više odgovara za rad*.

Opis karakteristika nastavnika koji su se opredelili za tradicionalni model nastave

Prvu grupu činili su nastavnici koji su se opredeli isključivo za *tradicionalni model nastave* (N=493). S obzirom na pol, ova podgrupa prati ceo uzorak tako da je u njemu 25,6% ispitanika muškog pola i 74,4% ispitanika ženskog pola. S obzirom na godine starosti, najbrojniji su ispitanici iz srednje starosne kategorije (od 41 do 50 godina), koji čine 42,2% ispitanika; u starosnoj grupi od 31 do 40 godina ima 31% ispitanika; preko 50 godina starosti je 20,7% i do 30 godina starosti ima 6% ispitanika. Posmatrano prema godinama radnog staža, najbrojniji su nastavnici koji imaju od 11 do 20 godina radnog staža (39,4%), a potom slede nastavnici koji imaju do 10 godina radnog staža (33,9%), dok u kategoriju od 21 do 30 godina radnog staža spada 18,7% i najmanji procenat ispitanika ima preko 30 godina radnog staža (8,1%).

U odnosu na geografsku pripadnost, najveći broj nastavnika je radio u gradskim i prigradskim školama. U školama koje se nalaze u užem centru grada radilo je 35,3% nastavnika, 20,3% je radilo u školama u širem centru grada, u prigradskom urbanizovanom delu 11,2%, a svega 26,6% u selu i 6,7% u prigradskom seoskom delu.

Posmatrano prema naučnim oblastima u kojima su se obrazovali i koje predaju u školi: 46,2% pripada prirodno-matematičkim naukama, 36,9% društveno-humanističkim naukama, 9,9% umetnosti, a 6,9% sportu i fizičkom i zdravstvenom vaspitanju.

Nastavnici koji su se opredelili isključivo za tradicionalni model nastave kao najviši nivo obrazovanja najčešće imaju osnovne akademske studije (48,1%), 45,5% nastavnika ima završene master akademske studije, doktorske studije 1% i višu školu 5,5%. U trenutku ispitivanja najveći broj nastavnika (41,2%) predavao je u sva četiri razreda (od 5. do 8. razreda), u dva razreda je predavalo je 21,5% nastavnika, u samo jednom razredu predavalo je 20,5% i u tri razreda predaje 16,8%.

Opis uzorka nastavnika koji su se opredelili za onlajn model nastave ili im je svejedno po kom nastavnom modelu rade

Drugu grupu (N=116) činili su nastavnici koji su opredelili za *onlajn* model nastave ili im je svejedno po kom nastavnom modelu rade,⁵ od kojih je 80,2% bilo ženskog pola i 19,8% ispitanika muškog pola. S obzirom na godine starosti, najbrojniji su bili ispitanici iz srednje starosne kategorije (41–50), koji čine 39,1% ispitanika, između 31 i 40 godina je imalo 33,9%, preko 50 godina je imalo 18,7% i do 30 godina starosti je imalo 8,3% ispitanika. Ako uzorak posmatrano prema godinama radnog staža, najbrojniji su bili nastavnici koji su imali od 11 do 20 godina radnog staža (50,9%), a zatim nastavnici koji su imali od 21 do 30 godina radnog staža (24,1%), dok je u kategoriju do 10 godina spadalo 22,4% ispitanika. Najmanji procenat ispitanika je imao preko 30 godina radnog staža (2,6%).

Najveći broj nastavnika je radio u gradskim i prigradskim školama: 33,6% škola nalazi se u užem centru grada, 22,4% u širem centru grada, u prigradskom urbanizovanom delu 8,6%, a svega 6,7% u prigradskom seoskom delu, dok 32,8% radi u seoskim školama.

Posmatrano prema naučnim oblastima u kojima su se obrazovali i koje predaju u školi: 50,2% ispitanika pripada prirodno-matematičkim naukama, 37,9% društveno-humanističkim naukama, 10,3% umetnosti, a 1,7% sportu i fizičkom i zdravstvenom vaspitanju. Kao najviši stepen obrazovanja nastavnici su u najvećem broju imali završene osnovne akademske studije (53,4%); 38,3% nastavnika je imalo završene master akademske studije; doktorske studije 3,4% i višu školu 4,3% nastavnika. U trenutku ispitivanja najveći broj nastavnika je predavao u sva četiri razreda (od 5. do

⁵ Ispitanike koji su se opredelili za opciju *nema razlike*, posmatrali smo zajedno sa ispitanicima iz grupe *onlajn model*, jer se u prvoj grupi nalaze ispitanici koji isključivo preferiraju samo tradicionalni model nastave.

8. razreda – 53,4%), a 25,9% nastavnika je predavalo u dva razreda, dok je procenat nastavnika koji su predavali u jednom i u tri odeljenja ujednačen, po 10,3% nastavnika.

Na osnovu prikupljenih podataka o samoproceni nastavnika koji preferiraju isključivo tradicionalni model nastave, kao i onih koji su se opredelili za *onlajn* model nastave ili im je svejedno u kom nastavnom modelu rade – definisane su dve perspektive, tj. dva profila nastavnika i izdvojene kompetencije po kojim se oni razlikuju.

Profili nastavnika u zavisnosti od (samo)procene

U zavisnosti od opredeljenja nastavnika za određeni nastavni model, izvršena je procena svojstava nastavnog procesa od strane nastavnika u obe skupine – grupe nastavnika koji preferiraju isključivo tradicionalni nastavni model (T) i grupe nastavnika koji preferiraju *onlajn* nastavni model ili im je svejedno u kom nastavnom modelu rade (O), Tabela 2.

Tabela 2. Samoprocena nastavnika: tradicionalni – onlajn model nastave

		Tradicionalna nastava	<i>Onlajn</i> nastava	Nema razlike	Ukupno
Veći kvalitet nastave	T	95,9	1,0	3,0	100
	O	54,3	6,0	39,7	100
Veći intezitet nastave	T	88,6	4,9	6,5	100
	O	37,9	19,0	43,1	100
Više vremena za administrativnu pripremu	T	19,1	46,5	34,5	100
	O	18,1	31,9	50,0	100
Priprema nastave zahteva više vremena	T	17,8	57,8	24,3	100
	O	11,2	53,4	35,3	100
Organizovanje grupnog rada učenika	T	84,2	6,3	9,5	100
	O	73,3	12,9	13,8	100

T= tradicionalni nastavni model (%), O= *onlajn* nastavni model (%)

Posmatrano na nivou celog uzorka, oko 96% ispitanika u grupi opredeljenih za tradicionalni nastavni model smatra da je nastava kvalitetnija kada se primenjuje ovaj model, dok isto smatra oko 54% ispitanika u grupi nastavnika čiji je izbor bio *onlajn* nastavni model ili im je svejedno u kom nastavnom modelu rade.

Što se tiče intenziteta nastave, ogromna većina ispitanika koji preferiraju tradicionalni tip nastave (88,6%), smatra tradicionalnu nastavu intenzivnijom u odnosu na *onlajn* nastavu. Najveći procenat ispitanika (43,1%) čiji je izbor bio *onlajn* nastava

ili im je svejedno o kom tipu nastave se radi, smatra da nema razlike u intenzitetu nastave između ova dva nastavna modela.

U pogledu vremena koje zahtevaju administrativne pripreme nastave, rezultati su ujednaženi za obe grupe nastavnika. Tradicionalni nastavni model je ocenjen kao zahtevniji od strane približno istog procenta u obe grupe nastavnika (19,1% i 18,1%). *Onlajn* nastavni model je ocenjen kao zahtevniji u pogledu administracije od strane 46% nastavnika koji preferiraju tradicionalni tip nastave, u odnosu na oko 32% onih koji biraju *onlajn* nastavu. Čak 50% nastavnika koji biraju *onlajn* nastavu smatra da nema razlike u administrativnim obavezama između ova dva nastavna modela.

Obe grupe smatraju da *onlajn* nastava zahteva više izdvojenog vremena za pripremu časa (57,8% i 53,4%).

Kooperativni model učenja lakše je organizovati kada se nastava realizuje na tradicionalan način u školi smatra 84,2% nastavnika koji preferiraju tradicionalnu nastavu, nasuprot 73,3% onih koji preferiraju *onlajn* nastavu. Pri tumačenju ovih rezultata treba imati na umu složnost fenomena kooperativnog učenja. Potrebno je primeniti različite kriterijume prilikom formiranja kooperativnih grupa, a pritom i zadovoljiti druge organizacione zahteve kooperativnog učenja koji to znanje treba da u situaciji učenja učine funkcionalnim, deljivim, a zatim i da ga unaprede. Takođe, po kom će se kriterijumu učenici grupisati zavisi od prirode predmeta (Vasojević, 2011).

Da bi se ustanovilo da li postoji statistička razlika između stavova nastavnika o tradicionalnom i *onlajn* nastavnom modelu, posmatrali smo varijable: *Kompetencije za onlajn nastavu*; *Starost*; *Iskustvo*; *Edukacija i trajanje obuke*. T-test nezavisnih uzoraka pokazuje da nastavnici u zavisnosti od kompetencija za izvođenje *onlajn* nastave (*Kompetencije za onlajn nastavu*, $t=-8,798$, $p<0,001$) i trajanja prethodne obuke u oblasti primene informaciono-komunikativnih tehnologija (*Edukacija i trajanje obuke*, $t=-3,012$, $p=0,003$) – različito vrednuju tradicionalni i *onlajn* model nastave. To znači da izbor tradicionalnog ili *onlajn* nastavnog modela zavisi od toga koliko se nastavnik oseća kompetentnim za izvođenje *onlajn* nastave i od dužine trajanja prethodne obuke za *onlajn* nastavu koju je pohađao.

DISKUSIJA

Rezultati istraživanja pokazali su da u odnosu na iskustva nastavnika tokom rada u *onlajn* nastavnom modelu za vreme pandemije postoji razlika u stavovima o načinu i kvalitetu rada u *onlajn* i tradicionalnoj nastavi. Dakle, da postoje nastavnici koji preferiraju tradicionalni nastavni model, i nastavnici koji preferiraju *onlajn* nastavni model ili im je svejedno u kom nastavnom modelu rade. Takođe, pokazalo se da na izbor nastavnog modela utiče to koliko se nastavnik oseća osposobljenim za podučavanje u tom nastavnom modelu, odnosno kolike su, prema samoproceni sposobnosti, njegove kompetencije da sprovodi taj vid nastave, što zapravo zavisi od osposobljenosti nastavnika za izvođenje *onlajn* nastave i dužine trajanja prethodne IKT obuke. Ova saznanja odgovaraju saznanjima prethodnih studija o vezi između

samoprocene sposobnosti i uspešnosti primene datih veština u praksi (Buchanan, et al., 2013). Nastavnici koji svoje kompetencije u oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija ocenjuju kao visoke, u većoj meri primenjuju IKT u nastavi (Suárez-Rodríguez, et al., 2018). Takođe, odgovaraju saznanjima studija koje ističu važnost obuke nastavnika u oblasti IKT-a, čiji rezultati pokazuju da nastavnici koji nisu pohađali obuku u ovoj oblasti u neznatnoj meri koriste IKT u nastavi, kao i studija koje ističu važnost osposobljavanja nastavnika kroz primenu naučenog u praksi, kako se pokazalo da je za uspešan ishod obuke neophodna mogućnost primene u praksi (Di Pietro et al., 2008).

U odnosu na karakteristike nastavnika koji preferiraju tradicionalni ili *onlajn* nastavni model, dobijeni su sledeći rezultati:

U odnosu na varijablu pola, više žena se opredeljuje za drugi model (*onlajn ili nema razlike*) nastave ($\bar{Z} = 80,2\%$). Starosna kategorija i radno iskustvo ne utiču na izbor preferiranog modela nastave ($T = 73,2\%$ nastavnika starosne kategorije 31–50 godina i 73% koji preferiraju *onlajn* model nastave, dok statistički značajnih razlika nema u zavisnosti od geografskog položaja škole). S obzirom na naučne oblasti, za *onlajn* nastavu se izjasnilo više nastavnika koji pripadaju prirodno-matematičkim naukama (50,2%), nasuprot 46% nastavnika koji su preferirali tradicionalni model nastave. Tradicionalni model nastave je preferiralo više nastavnika koji predaju fizičko i zdravstveno vaspitanje, što se može shvatiti kao očekivano jer je reč o specifičnom vaspitno-obrazovnom području i za ostvarivanje ciljeva i zadatka nastave potrebno je obezbediti posebne uslove (oprema, prostor, sprave, rekvizitima, kao i praćenje nastavnika).

Postoji razlika u odnosu na varijablu broja razreda u kojima su nastavnici predavali. Znatno veći procenat nastavnika koji predaju u sva 4 razreda se opredelio za *onlajn* nastavu (53,4%), nasuprot 41,2% nastavnika koji su se opredelili za tradicionalni model.

U pogledu kvaliteta nastave, skoro svi nastavnici koji preferiraju tradicionalni nastavni model smatraju ovaj model boljim, dok samo polovina onih koji preferiraju *onlajn* nastavni model smatraju *onlajn* model boljim. U pogledu intenziteta nastave, skoro 90% nastavnika koji preferiraju tradicionalni nastavni model smatra da tradicionalna nastava podrazumeva veći intenzitet nastave, dok manje od polovine nastavnika koji preferiraju *onlajn* nastavni model smatra ovaj vid nastave intenzivnijim. U pogledu administrativnih priprema i pripreme časa, stavovi i mišljenja nastavnika iz obe grupe su prilično ujednačeni – nastavnici iz obe grupe smatraju da je *onlajn* nastavni model zahtevniji po pitanju vremena. Ovo je u skladu sa saznanjima prethodnih studija koje su pokazale da realizacija *onlajn* nastave zahteva više vremena (Sun & Chen, 2016), kao i saznanjima studija koje ističu da je potrebno da nastavnici ulože više vremena u pripremu nastavnog materijala (Vučetić i sar, 2020). U pogledu organizacije grupnog rada učenika, velika većina nastavnika iz obe grupe smatra da tradicionalni model nudi bolje uslove za zajednički rad učenika, što se donekle poklapa sa teorijskim istraživanjima (Vasojević, 2011).

ZAKLJUČAK

U kontekstu savremene škole, imajući u vidu rasprostranjenost informaciono-komunikacionih tehnologija i prepoznate prednosti njihove implementacije u nastavni proces, može se zaključiti da bi razvoj obrazovnog sistema trebalo da se oslanja na prednosti savremenih digitalnih tehnologija, koje bi omogućile aktivnije učestvovanje učenika u nastavi i bolje usvajanje funkcionalnog znanja. Rezultati istraživanja pokazali su da, nezavisno od načelnog opredeljenja za tradicionalni ili *onlajn* nastavni model – kada je u pitanju kvalitet nastave, velika većina nastavnika daje prednost tradicionalnom nastavnom modelu. Takođe, pokazano je da stavovi nastavnika i izbor nastavnog modela koji preferiraju zavisi od toga koliko se nastavnik oseća kompetentnim za izvođenje *onlajn* nastave, kao i od dužine trajanja prethodne obuke za rad u *onlajn* nastavi. Možemo zaključiti da je za uvođenje informaciono-komunikacionih tehnologija i poboljšanje kvaliteta nastavnog procesa, odnosno za kvalitetnu primenu *onlajn* nastavnog modela, potrebno sprovesti sistematičnu i svrsishodnu obuku nastavnog kadra.

LITERATURA

- Almerich, G., Suárez-Rodríguez, J. M., Belloch, C., & Rosa, M. B. (2011). Training needs of teachers in ICT: training profiles and elements of complexity. *RELIEVE*, 17(2), 1–27. http://www.uv.es/RELIEVE/v17n2/RELIEVEv17n2_5eng.htm
- Buchanan, T., Sainter, P., & Saunders, G. (2013). Factors affecting faculty use of learning technologies: implications for models of technology adoption. *Journal of Computing in Higher Education*, 25(1), 1–11. <http://dx.doi.org/10.1007/s12528-013-9066-6>
- Di Pietro, M., Ferdig, E. R., Black, W. E., & Preston, M. (2008). Best practices in teaching K-12 online: Lessons learned from Michigan Virtual School teachers. *Journal of Interactive Online Learning*, 7(1), 10-35. Retrieved from <http://iols.gmu.edu/assets/761/Article2e.pdf>
- Ivić, I., Pešikan, A., Janković, S., i Kijevčanin, S. (2001). *Aktivno učenje*. Beograd: Institut za psihologiju.
- Lasić, K. (2020). Uloge nastavnika u tradicionalnoj i kvalitetnoj školi. *Pregledni znanstveni članak*, 3(2), 101–110.
- Maksimović, Z. J., i Osmanović, S. J. (2018). Značaj medijske kulture za alternativno obrazovanje. *Filozofija medija: mediji i alternativa*, 22, 91-103. Preuzeto sa <https://pefja.kg.ac.rs/wp-content/uploads/2018/09/10-Jelena-%C5%BD.-Maksimovi%C4%87-Jelena-S.-Osmanovi%C4%87-ZNA%C4%8CAJ-MEDIJSKE-KULTURE.pdf>
- Florence, M., Ritzhaupt, A., Kumar, S., & Budhrania, K. (2019). Award-winning faculty online teaching practices: Course design, assessment and evaluati-

- on, and facilitation. *The Internet and Higher Education*, 42, 34–43. <https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2019.04.0017>
- Pavlović, A., Ivanišević, A., Radišić M., i Lošonc, A. (2021). Uticaj Covid-19 i on-line učenja na visoko obrazovanje u Srbiji. U: Katić, V. (ured.), *XXVII Skup Trendovi razvoja: „on-line nastava na Univerzitetima”* (str. 189-192). Novi Sad, 15–18.
- Ristić, M., i Mandić, D. (2017). *Obrazovanje na daljinu*. Beograd: Učiteljski fakultet u Beogradu.
- Sun, A., & Chen, X. (2016). Online Education and Its Effective Practice: A Research Review. *Journal of Information Technology Education: Research*, 15, 157–190. <https://doi.org/10.28945/3502>
- Suárez-Rodríguez, J., Almerich, G., Orellana, N., et al. (2018). A basic model of integration of ICT by teachers: competence and use. *Education Tech Research Dev*, 66, ISSN 1165–1187. <https://doi.org/10.1007/s11423-018-9591-0>
- Sharif, B. A., Marouf, H., & Ali, N. A. (2020). The Role of Strategic Transformation in the University Education Management. *The Scientific Journal of Cihan University – Sulaimaniya*, 4(2), 140–161. ISSN 2520-7377.
- Swan, K. (2004). Learning online: current research on issues of interface, teaching presence and learner characteristics. In: Bourne J. & Moore J. C. (Ed.), *Elements of Quality Online Education, Into the Mainstream* (pp. 63-79). Needham, MA: Sloan Center for Online Education.
- Šejtanić, S. (2009). Uloga i stil rada nastavnika u savremenoj školi. *Didaktički putokazi, časopis za nastavu teoriju i praksu*, Pedagoški zavod i pedagoški fakultet u Zenici, 66–69. ISSN 1512-5998.
- Vasojević, N.A., Kirin, S., i Vučetić, I. (2020). Aplikacije u nastavi u doba COVID19-Obrazovanje i tehnološke inovacije. U: Pašić, G. (ured.). *7. Zbornik radova, VII međunarodni naučno-stručni skup „Tehnološke inovacije - Generator privrednog razvoja“* (str. 27–36). Banja Luka: Savez inovatora Republike Srpske.
- Vasojević, N. (2011). *Kolaborativno učenje u državnim i privatnim osnovnim školama*. Diplomski rad. Fakultet pedagoških nauka u Jagodini, Univerzitet u Kragujevcu.
- Vučetić, I., Vasojević, N., i Kirin, S. (2020). Mišljenje učenika srednjih škola u Srbiji o prednostima onlajn učenja tokom pandemije Covid-19. *Nastava i vaspitanje*, 69(3), 345–359.
- Zobenica, N., Stipančević, A. (2017). Uloga i kompetencije nastavnika u globalnom društvu. *Pedagoška stvarnost*, 63(2), 107-119. DOI: <https://doi.org/10.19090/ps.2017.2.107-119>.
- Wang, Q. (2011). Application of Practice of Teaching Reform of Open Educational Resources in Environmental Science. 2011 International Conference on Economic, Education and Management (icem 2011), II, 83–85.
-

The Serbian primary school teachers' profiles regarding the preference for a teaching model during the COVID-19 pandemics

Summary: The quality of the teaching process highly depends on teachers and their qualifications, and the teacher's role plays a very important part in the implementation of the new teaching methods. The results presented in this paper are part of the quantitative study which investigated the primary teachers' perception of the online teaching model that has been realized in Serbia during the COVID-19 pandemic, in comparison to the traditional teaching model.

The paper aims to define and present the teachers' profiles, based on their preference for a certain teaching model: the profile of the teachers who prefer working in the traditional teaching model, and the profile of the teachers who prefer working in the online teaching model, or do not make any difference between the two, based on the professional data and their statements and attitudes regarding the comparison of traditional and online teaching models. It was assumed that the teachers with less work experience, more professional training and higher education level would generally prefer the online teaching model. For the research purposes, the specialized two-part questionnaire was designed. The first part included questions concerning the socio-demographic background, while the second part investigated the teachers' attitudes towards the characteristics of the teaching process in both traditional and online teaching models. The independent sample *t* – test was used to estimate the influence of previous training on the choice of the preferred teaching model. The research was conducted during January and February 2021. The research sample included 609 examinees. The research results showed that the choice of the preferred teaching model depends on the self-assessment of the teachers' competencies required for the online teaching model, as well as on the duration of the training in the field of Information and Communication Technologies, as a part of the regular professional improvement training. The initial assumption was only partially confirmed by the research results.

Keywords: *traditional teaching, online teaching, teachers' profiles, teachers' competencies, COVID-19*